Lausunto sosiaali- ja terveysvaliokunnalle: HE 109/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2025

Kanta-Hämeen hyvinvointialueen puolesta kiitän mahdollisuudesta lausua sosiaali- ja terveysvaliokunnalle hallituksen esityksestä valtion talousarvioksi vuodelle 2025.

Tätä lausuntoa ei ole käsitelty hyvinvointialueen poliittisissa elimissä.

Lausunto

Hyvinvointialueiden taloudellinen asema tulee todennäköisesti heikkenemään 2025–2028 tarkastelujakson aikana. Alueiden haasteet ovat nähtävissä talousarviossa olevasta taulukosta (sivu Y93). VM:n kansantalousosaston tekemään ennusteeseen liittyy riskejä eri kustannustekijöiden osalta. On riski, että todellinen tilanne on alueilla esitettyä heikompi.

Rahoituksen kustannusindeksivuodelle (HVA-indeksi) 2025 on 3,0 % ja perustuu rahoituslain mukaan yleiseen ansiotasoindeksiin, kuluttajahintaindeksiin ja työnantajan sotumaksuihin. On todennäköistä, että HVA-indeksi ei kata hyvinvointialueiden todellista kustannusinflaatiota vaan lisää alueiden sopeuttamistarvetta ja heikentää alueiden kykyä tuottaa lakisääteisiä palveluita. Olisi erityisen tärkeää, että ministeriöt suuntaisivat työpanosta kustannustekijöiden hallintaan yhteistyössä alueiden kanssa, jotta kustannustekijöiden kehitykseen pystyttäisiin vaikuttamaan tarkastelujaksolla 2025–2028. Yksittäinen epävarmuustekijä talouden osalta on palkkaratkaisu, jonka neuvottelut käynnistyvät keväällä 2025.

Hallituksen esityksessä hyvinvointialueiden tehtäviä muutetaan. Rahoituksen perusperiaate, jossa velvoitteita poistamalla lasketaan rahoitusta ja velvoitteita lisäämällä kasvatetaan rahoitusta, on pohjimmiltaan looginen ja hyvä. Muutosten vaikutusten laskenta on tehty valtakunnallisella tasolla ja laskentaperusteita ei ole täysin avattu hyvinvointialueille. Alueiden näkökulmasta yksittäisten tehtävämuutosten vaikutukset vaihtelevat ja laskennalliset säästöt eivät realisoidu alueilla. Esimerkiksi hoitotakuun muuttamisesta syntyvää säästöä on vaikea todentaa palveluiden järjestäjän näkökulmasta. Jos tehtävämuutoksen vaikutusta ei pystytä tarkasti määrittämään tulisi rahoituksen muutos tehdä toteumaperusteisesti, esimerkiksi asiakasmaksumuutosten osalta. Hyvinvointialueiden tehtävämuutokset todennäköisesti lisäävät alueiden sopeuttamistarpeita.

VM arvio osoittaa, että hyvinvointialueiden on vaikeaa kattaa 2025–2028 edellisten tilikausien aikana syntyneitä alijäämiä. Erityistä huolta herättää vuosikate, joka osoittaa, että alueet joutuvat lainarahoituksella kattamaan lakisääteisten palveluiden kustannuksia (sivu Y93). Nykyinen lainsäädäntö aiheuttaa hyvinvointialueille normikollisio ongelman (normikollisiolla tarkoitetaan tilannetta, jossa oikeushenkilö ei voi noudattaa yhtä lakia rikkomatta toista lakia), jota ei ole otettu vakavasti lainsäädäntövalmistelussa. Normikollisio aiheuttaa tilanteen, jossa virkavastuussa olevilla johtajilla ja aluehallituksella ei käytännössä ole muuta vaihtoehtoa kuin hyväksyä budjettilakien mukainen tavoitteellinen talousarvio. Asiasta on kuntapuolelta ennakkotapauksia, joissa vastuuvapautta ei ole tilintarkastajan toimesta suositeltu myönnettäväksi. Tämä tilanne vaikeuttaa valtakunnallisten ennusteiden laatimista ja on merkittävä riski, että lakimuutosten valmistelijat ja päättäjät tekevät vääriä johtopäätöksiä valtakunnallisesta tilanteesta.

Rahoituksen tason tarkistaminen rahoituslain 10§ mukaisesti korjaa hetkellisesti hyvinvointialueiden rahoituksen tasoa vuonna 2025. Jälkikäteistarkistus ei lisää palveluiden rahoitusta vaan korjaa

nykyisen palvelutason rahoitusalijäämää. Siirtymätasausjärjestelmä vaikuttaa negatiivisesti niiden alueiden jälkikäteistarkistuksen tasoon, joiden kustannusten taso on ollut ennen uudistusta tarveperusteista rahoitusta alhaisemmalla tasolla. Siirtymätasaus leikkaa Kanta-Hämeen rahoitusta kumulatiivisesti n. 58 miljoonaa euroa, lisäten alueen alijäämää ensimmäisten tilikausien osalta.

Jälkikäteisrahoitusta pitäisi käsitellä erillisenä rahoituseränä, koska se myös leikataan myöhemmin alueilta. Kyseisen erän leikkaaminen yleiskatteellisesta rahoituksesta tulee aiheuttamaan uuden alijäämäkierteen alueille. Olisi viisasta jättää vuoden 2026 jälkitarkistus rahoituspohjiin ja lisätä sen jälkeen muita kannustimia rahoitusjärjestelmään. Omavastuu osuuden lisääminen nykyiseen rahoitusjärjestelmään vain vaikeuttaa tilannetta, joten siitä tulisi luopua.

Alueiden rahoituksen tasoon vaikuttaa voimakkaasti myös palvelutarpeen muutos. On nähtävissä, että palveluntarpeen laskentaperusteita ohjaa voimakkaasti väestökehitys ja väestön todellisen palvelutarpeen muutoksen vaikutus on pieni / marginaalinen alueiden rahoitukseen. VM:n tekemät laskelmat myös osoittavat, että pidemmällä aikavälillä väestömäärä vaikuttaa tarvetekijöitä enemmän hyvinvointialueiden rahoitukseen. Olisi tärkeää, että järjestelmässä huomioitaisiin paremmin myös väestörakenteen muutos.

Alueiden toiminnalliset ja rakenteelliset erot ovat olleet uudistuksen alkuvaiheessa merkittäviä, joka osaltaan lisää toteutusviivettä toiminnallisten ja rakenteellisten muutosten toimeenpanossa. Yksikään hyvinvointialue ei ole voinut kieltäytyä vastaanottamasta kuntien laatimia sopimuksia ja henkilöstöä, joihin liittyviä muutoksia alueet nyt neuvottelevat sopimuskumppaneiden ja henkilöstöjärjestöjen kanssa. Vuoden 2026 tilinpäätös tulee täysimääräisesti osoittamaan, miten alueet ovat onnistuneet muutosten toimeenpanossa.

Ystävällisin terveisin

Petrus Kukkonen

Rahoitus- ja investointijohtaja
Kanta-Hämeen hyvinvointialue

petrus.kukkonen@omahame.fi
050 4617820